

۱۱۶۸ مجتمع آموزش عالی امام خمینی

سرشناسه:	الیاسی، محمدقاسم، ۱۳۵۰ -
عنوان قراردادی:	الحکمه‌المتعالیه فی‌الاسفارالاربعه. شرح
عنوان و نام پدیدآور:	مبانی نظری حکمت سیاسی متعالیه / محمدقاسم الیاسی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۳۸۴ ص.؛ جدول: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۰۶۱-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۶ (فیا).
موضوع:	صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ق؛ الحکمه‌المتعالیه فی‌الاسفارالاربعه -- نقد و تفسیر، شرح؛ صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ق. -- نظریه درباره سیاست و حکومت
موضوع:	Sadradding shirazi, Mohammad ebn Ebrahim - View on politics and government
موضوع:	حکمت متعالیه - Transcendent philosophy
موضوع:	علوم سیاسی -- فلسفه - Political science -- Philosophy
موضوع:	فلسفه اسلامی - Islamic philosophy
موضوع:	انسان‌شناسی فلسفی - Philosophical anthropology
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمیه، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ م۲ الف/۰۸۸ BBR
رده بندی دیویی:	۱۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی:	۴۳۳۸۲۳۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مبانی نظری حکمت سیاسی متعالیه

مؤلف: محمدقاسم الیاسی

چاپ دوم: ۱۳۹۶ ش / ۱۴۳۸ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۸۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

مراکز پخش

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ ● تلفکس: داخلی(۱۰۵)/۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir ✉ miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

مبانی نظری حکمت سیاسی متعالیه

محمد قاسم الیاسی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعه المصطفی رحمته‌الله العالمیه» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی رحمته‌الله «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله

فهرست

مقدمه ۱۳

بخش اول: کلیات و مفاهیم

۱. بررسی کلیات و مفاهیم حکمت و گونه‌های آن ۱۷

مبانی ۱۷

تعریف حکمت ۲۱

۱. حکمت در لغت ۲۱

۲. حکمت در اصطلاح ۲۲

۳. حکمت در قرآن ۲۴

حکمت نظری و عملی در اندیشه حکیمان پیش از صدرالمتألهین ۲۵

حکمت نظری و عملی در اندیشه صدرالمتألهین ۲۷

تعریف حکمت متعالیه ۳۰

۲. مفاهیم و کلیات سیاست و انواع آن ۳۵

تعریف سیاست ۳۵

مراتب سیاست ۳۸

۱. سیاست متدانیه ۳۹

۲. سیاست متعارفه ۳۹

۳. سیاست متعالیه ۴۱

علم سیاست ۴۳

۴۶	اندیشه سیاسی
۴۸	حکمت سیاسی
۵۲	۱. تحلیل فلسفه سیاسی با علل اربعه
۵۳	۲. حکمت سیاسی متعالیه
۵۶	۳. مبانی نظری حکمت سیاسی متعالیه

بخش دوم: چهارچوب نظری مبانی روش‌های تبیینی، تفهیمی و انتقادی

۶۱	۱. چهارچوب مفهومی
۶۳	روش
۶۴	روش تبیینی، تفهیمی و انتقادی
۶۵	روش‌شناسی
۶۵	۱. روش‌شناسی بنیادین
۶۶	۲. مبانی روش‌شناسی
۶۷	۲. روش‌شناسی تبیینی و مبانی نظری آن
۶۹	مبانی معرفت‌شناسی روش‌شناسی تبیینی
۷۴	مبانی هستی‌شناسی روش‌شناسی تبیینی
۷۷	مبانی انسان‌شناسی روش‌شناسی تبیینی
۸۱	رویکردهای روش‌شناسی تبیینی
۸۱	۱. اثبات‌گرایی
۸۳	۲. ابطال‌گرایی
۸۴	الف) ابطال‌گرایی پوپر
۸۵	ب) ابطال‌پذیری، معیاری برای علمی بودن نظریه‌ها
۸۶	ج) ارزیابی ابطال‌گرایی
۸۸	۳. رفتارگرایی
۸۹	۳. روش‌شناسی تفسیری - تفهیمی و مبانی نظری آن
۹۱	تفسیر و تفهم
۹۳	مبانی نظری معرفت‌شناسی روش‌شناسی تفهیمی
۱۰۲	مبانی هستی‌شناسی روش‌شناسی تفهیمی
۱۰۸	مبانی انسان‌شناسی روش‌شناسی تفهیمی

۱۱۰ بررسی رهیافت‌های روش‌شناسی تفهیمی
۱۱۰ ۱. رهیافت تبیینی - تفهیمی ماکس وبر
۱۱۱ ۲. روش تفهیمی - زبانی پتروینچ
۱۱۲ ۳. هرمنوتیک شلایرماخر
۱۱۴ ۴. هرمنوتیک دیلتای
۱۱۷ ۵. پدیدارشناسی هوسرل
۱۲۰ ۶. هرمنوتیک و پدیدارشناسی هایدگر
۱۲۷ ۷. هرمنوتیک فلسفی گادامر
۱۳۱ ۴. روش‌شناسی رئالیسم انتقادی و مبانی نظری آن
۱۳۲ مبانی نظری معرفت‌شناسی رئالیسم انتقادی
۱۳۸ مبانی هستی‌شناسی رئالیسم انتقادی
۱۴۰ مبانی انسان‌شناسی رئالیسم انتقادی
۱۴۲ رهیافت‌های رئالیسم انتقادی
۱۴۲ ۱. حلقه فرانکفورت
۱۴۷ ۲. رهیافت اندرو سایر
	بخش سوم: مبانی معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی حکمت سیاسی متعالیه
۱۵۳ ۱. مبانی معرفت‌شناختی حکمت سیاسی متعالیه
۱۵۵ معرفت و ابعاد آن
۱۵۷ معرفت‌شناسی
۱۵۸ مبانی و منابع معرفت
۱۵۹ ۱. وحی، قرآن و سنت
۱۶۱ ۲. شهود
۱۶۳ الف) شهود و حکمت سیاسی متعالیه
۱۶۷ ب) عرفان سیاسی و سیاست عرفانی در حکمت متعالیه
۱۶۹ ۳. نقش حس در تصورات و تصدیقات
۱۷۲ ۴. نقش حس در حکمت سیاسی متعالیه
۱۷۵ ۵. عقل
۱۷۶ الف) ضرورت شناخت تفسیرهای گوناگون در عقل
۱۷۷ ب) از عقل قدسی تا عقل ابزاری

- ج) عقل ابزاری و حکمت سیاسی متعالیه..... ۱۷۸
- د) عقل متافیزیکی و حکمت سیاسی متعالیه..... ۱۸۰
- ه) نقش عقل نظری در حکمت سیاسی متعالیه..... ۱۸۱
- و) نقش عقل عملی در حکمت سیاسی متعالیه..... ۱۸۳
- ز) تعامل عقل و نقل در فقه سیاسی و حکمت سیاسی..... ۱۸۴
- ح) نقش گزاره‌های حسن و قبح عقلی در حکمت سیاسی متعالیه..... ۱۸۹
- رابطه باید و هست..... ۱۹۵
۱. مفاهیم اعتباری..... ۱۹۶
۲. بایدها و نبایدهای انشایی، اخباری، اخلاقی و حقوقی - سیاسی..... ۲۰۰
۳. ارتباط منطقی باید و هست..... ۲۰۲
۲. مبانی هستی‌شناختی حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۰۵
- اصالة الوجود..... ۲۰۶
- تشکیکی بودن وجود و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۰۷
- خیریت وجود و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۰۹
- حقانیت وجود و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۱۱
- وجود ظلی بارقه‌ای از وجود حقیقی..... ۲۱۴
- وحدت وجود و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۱۵
- توحید..... ۲۱۸
۱. بساطت حقیقت وجود..... ۲۱۸
۲. توحید حقیقت وجود..... ۲۲۰
۳. صرافت حقیقت وجود..... ۲۲۱
۴. جامعیت بسیط‌الحقیقة..... ۲۲۲
۵. توحید صفاتی و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۲۳
۶. توحید افعالی و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۲۶
۷. توحید ربوبیت تکوینی و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۲۹
۸. توحید ربوبیت تشریحی و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۳۱
۹. حاکمیت توحیدی و حکومت نبوی..... ۲۳۳
- پیوند دنیا و آخرت و حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۳۷
۳. مبانی انسان‌شناختی حکمت سیاسی متعالیه..... ۲۴۱
- حرکت جوهری و اختیار انسان..... ۲۴۲

۱. تعریف حرکت..... ۲۴۲
۲. استكمال جوهری نفس انسانی ۲۴۳
۳. تكامل جوهری و كون جامع بودن انسان ۲۴۶
۴. نقش اراده در استكمال جوهری نفس انسانی ۲۴۷
- جسمانية الحدوث و روحانية البقاء بودن انسان..... ۲۴۹
۱. فرایند خودآگاهی و تجرد نفس ۲۵۱
۲. جسمانية الحدوث بودن جامعه انسانی و روحانية البقاء بودن آن ۲۵۲
- تجرد، بساطت و وحدت نفس با قوا و صورت‌های ادراکی ۲۵۳
۱. وجود جمعی نفس ۲۵۴
۲. قوا از شئونات نفس ۲۵۵
۳. تجرد نفس با قوا ۲۵۵
۴. اتحاد عاقل و معقول ۲۵۵
- غیرمكتفی بالذات بودن انسان در وجود و بقا و مدنیت آن ۲۵۸
- ابتنای اخلاق، حقوق و سیاست بر قوای انسان ۲۵۹
- مدنی بودن انسان و لزوم بعثت انبیا ۲۶۳
- خلافت انسان در هستی ۲۶۴
- سعادت حقیقی انسان ۲۶۵
۱. سعادت هر قوه به تناسب خودش ۲۶۸
۲. سعادت نفس از حیث تدبیر ۲۶۹
۳. سعادت حقیقی، ادراک عقلی است ۲۷۰
۴. ادله حقیقی بودن سعادت عقلی ۲۷۱
۵. برترین سعادت، کمال عقل نظری ۲۷۳
۶. مراتب سعادت عقل نظری ۲۷۴
۷. مراتب سعادت عقل عملی ۲۷۵
۸. سعادت عقلی و حقیقی اخروی ۲۷۶

بخش چهارم: مبانی نظری روش‌شناسی حکمت سیاسی متعالیه

۱. روش بنیادین حکمت سیاسی متعالیه و مبانی نظری آن ۲۸۱
- اصول معرفت‌شناسی روش بنیادین حکمت سیاسی متعالیه ۲۸۱
۱. نقش وحی در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۱

۲. نقش شهود در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۲
۳. نقش علم حضوری در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۳
۴. نقش حس در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۵
۵. نقش عقل در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۶
- الف) نقش عقل ابزاری در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۶
- ب) نقش عقل نظری در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۷
- ج) نقش عقل عملی در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۹
۶. نقش بایدها و نبایدها در روش رئالیسم صدرایی ۲۸۹
- الف) حقیقی بودن بایدها و نبایدها ۲۸۹
- ب) برهان‌پذیری بایدها و نبایدها ۲۹۱
۷. تعامل وحی، شهود، عقل و حس در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۲
- اصول هستی‌شناسی روش حکمت سیاسی متعالیه ۲۹۳
۱. نقش اصالت وجود در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۳
۲. نقش وجود تشکیکی در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۴
۳. نقش خیریت وجود در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۵
۴. نقش حقانیت وجود در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۶
۵. نقش وحدت وجود در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۷
۶. نقش وجود ذهنی در روش رئالیسم صدرایی ۲۹۸
- اصول انسان‌شناسی و روش بنیادین حکمت سیاسی متعالیه ۲۹۹
۱. استکمال جوهری نفس انسانی و روش رئالیسم صدرایی ۲۹۹
۲. جسمانیة الحدوث و روحانیة البقاء بودن انسان و روش رئالیسم صدرایی .. ۳۰۰
۳. سعادت حقیقی انسان و روش رئالیسم صدرایی ۳۰۱
۲. مبانی نظری روش رئالیسم صدرایی و مبانی نظری روش‌های تبیینی، تفهیمی و انتقادی ۳۰۳
- مقایسه اصول معرفت‌شناسی روش تبیینی و اصول معرفت‌شناسی روش رئالیسم صدرایی .. ۳۰۴
۱. وجوه اشتراک ۳۰۵
۲. وجوه تمایز ۳۰۶
- مقایسه اصول هستی‌شناسی پوزیتیویستی و اصول هستی‌شناسی روش رئالیسم صدرایی .. ۳۱۰
۱. مادی بودن هستی (ماتریالیسم) و رئالیسم خام ۳۱۱
۲. ارزیابی ماتریالیسم با روش رئالیسم صدرایی ۳۱۲
- مقایسه اصول انسان‌شناسی پوزیتیویستی و اصول انسان‌شناسی روش رئالیسم صدرایی ۳۱۳

۳۱۳	۱. فیزیکی‌الی بودن انسان.....
۳۱۵	۲. ملکویتی بودن انسان.....
۳۱۶	۳. ایدئالیستی بودن پوزیتویسم.....
۳۱۸	مقایسه مبانی معرفت‌شناسی روش تفهمی با مبانی معرفت‌شناسی روش رئالیسم.....
۳۱۸	۱. ایدئالیسم و پدیدارشناسی.....
۳۲۱	۲. امتیازات معرفت‌شناسی روش رئالیسم.....
۳۲۳	مقایسه مبانی هستی‌شناسی تفهمی با مبانی هستی‌شناسی روش رئالیسم.....
۳۲۳	۱. دازاین‌شناسی و پدیدارشناسی.....
۳۲۵	۲. مقایسه وجودشناسی صدرا و هایدگر.....
۳۲۸	مقایسه مبانی انسان‌شناسی تفهمی و انسان‌شناسی روش رئالیسم صدرای.....
۳۲۸	۱. اومانیسم و پدیدارشناسی.....
۳۳۰	۲. خداگونگی انسان و روش رئالیسم صدرای.....
۳۳۲	مقایسه مبانی معرفت‌شناسی روش رئالیسم انتقادی با مبانی معرفت‌شناسی رئالیسم صدرای.....
۳۳۲	۱. نسبی‌گرایی، انسجام‌گرایی و رئالیسم انتقادی.....
۳۳۴	۲. ارزیابی اصول معرفت‌شناسی رئالیسم انتقادی.....
۳۳۷	مقایسه اصول هستی‌شناختی روش رئالیسم انتقادی و روش رئالیسم صدرای.....
۳۳۷	۱. طبیعت‌گرایی و روش رئالیسم انتقادی.....
۳۳۸	۲. امتیازات وجودشناختی روش رئالیسم صدرا.....
۳۳۹	مقایسه انسان‌شناسی روش رئالیسم با انسان‌شناسی روش رئالیسم صدرا.....
۳۴۳	۳. رهیافت‌های روش‌شناسی حکمت سیاسی متعالیه.....
۳۴۴	رهیافت تبیینی، سیستمی و انسجامی.....
۳۴۴	۱. عقل اثباتی و عقل تبیینی.....
۳۴۵	۲. رویکردهای انسجام‌گرایی و تبیینی.....
۳۴۶	۳. ارزیابی رویکرد انسجام‌گرایی و تبیینی.....
۳۴۸	۴. برنامه پژوهشی و انسجام‌گرایی.....
۳۴۹	۵. ارزیابی برنامه پژوهشی.....
۳۵۰	رهیافت تحلیل فرایند اندیشه‌ای در روش حکمت سیاسی متعالیه.....
۳۵۰	۱. تحلیل فرایند اندیشه سیاسی.....
۳۵۳	۲. ارزیابی رهیافت تحلیل فرایند اندیشه.....

۳۵۴ رهیافت دانش سیاسی متعالیه و روش‌شناسی فوکویی
۳۵۴ ۱. روش‌شناسی فوکو
۳۵۶ ۲. ابن‌سینا و منطق پرسش‌ها
۳۵۷ ۳. نیافته‌های فوکو و یافته‌های صدرا
۳۵۹ جامعیت روش حکمت سیاسی متعالیه
۳۶۱ رهیافت تلفیقی و انتقادی بودن روش رئالیسم حکمت سیاسی متعالیه
۳۶۱ ۱. برهانی بودن روش حکمت متعالیه
۳۶۲ ۲. نقش شهود در برهان
۳۶۴ ۳. نقش وحی در برهان
۳۶۶ ۴. برهانی بودن روش حکمت سیاسی متعالیه
۳۶۷ ۵. تلفیقی بودن روش حکمت متعالیه
۳۶۹ ۶. رئالیسم انتقادی حکمت صدرايي
۳۷۳ کتابنامه

مقدمه

فلسفه سیاسی، شاخه‌ای از فلسفه است. فلسفه در پی کشف حقیقت با روش استدلالی و عقلانی است. موضوع فلسفه، حقایق و موجود بما هو موجود است. یکی از مسائل فلسفه، کشف ماهیت و حقیقت مبانی و مبادی دیگر علوم است. از این رو فلسفه سیاسی نیازمند مبانی و مبادی‌ای است که در بستر فلسفه رشد کرده و به اثبات رسیده است. فلسفه‌های مطلق کلاسیک یونان، فلسفه ایدئالیسم هگل با روش دیالکتیکی و محوریت اصالت روح و از مسیر آن فلسفه ماتریالیستی فویرباخ و مارکس، فلسفه پوزیتیویسم و فلسفه‌های پدیدارشناسی توانسته‌اند متناسب با خود فلسفه سیاسی تولید کنند؛ اما فلسفه‌های اسلامی مشاء، اشراق و حکمت متعالیه در این جهت تواناتر بوده و ظرفیت‌های بیشتری فراروی ما قرار داده‌اند. فلسفه سیاسی فارابی - که مبتنی بر اخلاق، فضیلت، انسان‌شناسی، جهان‌شناسی و توحید است - نشانگر این ظرفیت‌های وجودی است. ابن‌سینا و شیخ اشراق این اصول و مبانی را در فرایند پویایی و تکاملی آن به دست توانای حکیمان متعالیه، به‌ویژه صدرا، رساندند. صدرالمتألهین با روش شهودی - برهانی و با الهام از متون

و حیانی توانست منظومه سازوار جهان‌شناسی، جهان‌بینی و انسان‌شناسی را پدید آورد و هدف آن را شناخت موجودات و حقایق برای استكمال نفس انسانی و تشبه به خدا قرار داد. از این رو، وی می‌تواند متناسب با خودش حکمت سیاسی متعالیه را تولید کند. جهان‌بینی‌ها، جهان‌سازی‌ها را در پی دارند و فلسفه‌های مطلق، مبانی معرفتی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و روش‌شناسی فلسفه سیاسی خاص را با رویکرد ویژه در متن خود می‌پرورانند. حکمت متعالیه چون بهترین حکمت میان فلسفه‌هاست، می‌تواند بهترین مبانی را برای حکمت سیاسی متعالیه تأمین کند. برای مثال تنوع مبانی و منابع معرفتی، حقیقت‌شناخت، ارزش‌شناخت، ملاک‌سنجش‌شناخت، هدف‌شناخت، و غنای هستی‌شناختی مانند اصالة الوجود، تشکیکی بودن وجود، خیریت وجود، وحدت وجود، حقیقت وجود، توحید، رابطه دنیا و آخرت، اسفار چهارگانه انسان، حرکت جوهری و اختیار انسان، جسمانیة الحدوث و روحانیة البقاء بودن نفس، تجرد، بساطت و وحدت نفس با قوا و صورت‌های ادراکی، اتحاد عاقل و معقول، خلافت انسان در هستی، غیرمکتفی بالذات بودن انسان و مدنی بالطبع بودن انسان از مبانی‌ای هستند که می‌توانند به راحتی حکمت سیاسی متعالیه را پدید آورند و حیات سیاسی - اجتماعی انسان‌ها را با تبیین عقلانی تأمین، و سعادت دنیا و آخرتشان را تضمین کنند. در این پژوهش کوشیده‌ایم نسبت این مبانی را با حکمت سیاسی متعالیه روشن سازیم و روش بنیادین حکمت سیاسی متعالیه را با مبانی نظری و روش‌شناسی بنیادین فلسفه‌های پوزیتیویسم، پدیدارشناسی و روش رئالیسم انتقادی حلقه فرانکفورت، به گونه مقایسه‌ای نقد و بررسی کنیم.